МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2017

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
(25-26 квітня 2017 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 8

КИЇВський УНІВЕРСИТЕТ 2017

Редакційна колегія: А. Є. Конверський, д-р філос. наук, проф., акад. НАН України (голова); **С. В. Руденко,** д-р філос. наук, доц. (заст. голови); **Р. Сапенько**, д-р філос.наук, проф. (**Roman Sapeńko,** Dr.hab. Prof., University of Zielona Góra, Poland); **В. А. Бугров,** канд. філос. наук, проф.; **Т. П. Кононеко,** д-р філос. наук, проф.; **І. С. Добронравова,** д-р філос. наук, проф.; **Д. В. Неліпа,** д-р політ. наук, доц.; **М. І. Обушний,** д-р політ. наук, проф.; **С.М. Оксамитна,** д-р соціол. наук, проф.(НАУКМА); **В. І. Панченко,** д-р філос. наук, проф.; **А. О. Приятельчук,** канд. філос. наук, проф.; **М. Ю. Русин,** канд. філос. наук, проф.; **М.Л.Ткачук,** д-р філос. наук, проф. (НАУКМА); **Є. А. Харьковщенко,** д-р філос. наук, проф.; **І. В. Хоменко, д**-р філос. наук, проф.; **В. Ф. Цвих,** д-р політ. наук, проф.; **Л. О. Шашкова,** д-р філос. наук, проф.; **П. П. Шляхтун,** д-р філос. наук, проф.; **Я. А. Соболєвський,** канд. філос. наук (відп. секр.); **В. Е. Туренко,** канд. філос. наук.

Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
(протокол № 7 від 27 березня 2017 року)

"Дні науки філософського факультету – 2017", Міжн. наук. конф. (2017 ; Київ). Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету – 2017", 25-26 квіт. 2017 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. – Ч. 8. – 167 с.

Адреса редакційної колегії": 01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; (38044) 239 31 94

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2017

та літературних дискурсах супроводжується, водночас. намаганням вирішення питання мирного та плідного співіснування багатоманітності у вітчизняному соціумі. Складно також говорити наразі про ефективний політичний дискурс, в умовах заміни реального уявлення про суперечності інтенцій різних груп та спільну відповідальність за простір суспільної комунікації видовищними гіперболами, джерелом яких є панування ординарності і заміна цінностей ліберальної демократії міфологемами гіпердемократії та некритичною монополізацією концептів справедливості, свободи та гідності групами, що конфліктують.

Таким чином, негативні уявлення про інакшість, притаманні владі ординарності, свідчать про нагальну, зокрема, для України, потребу подолання суспільної некомпетентності в оцінках відмінних за соціокультурними ознаками акторів суспільної комунікації. Маргіналізація інакшості від нейтрального Іншого до гіпотетично небезпечного і маловідомого Чужого фрагментує інформаційний простір на позитивних Своїх та негативних Чужих. Спрощені і поляризовані таким чином "чорно-білі" фрейми конфліктують з декларованими і кумулятивно відтворюваними гаслами про гідність кожного громадянина та єдність суспільного простору.

В. М. Брижнік, канд. філос. наук, КУ імені Бориса Грінченка, Київ

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ТЕМА РАННІХ РОБІТ МАКСА ГОРКГАЙМЕРА ТА ТЕОДОРА АДОРНО

З моменту очолення Максом Горкгаймером 1932 р. Інституту соціальних досліджень, заснованого 1923 р. при Франкфуртському університеті імені Й.В. Ґете, такі провідні співробітники цього науково-дослідницького закладу, як Фрідрих Полок, Теодор Адорно, Герберт Маркузе, Ерих Фром та Вальтер Беньямін, були ідейно згуртовані спільною соціально-теоретичною проблематикою, вирішенням завдань якої керував Горкгаймер. Теоретично-дослідницька робота Інституту соціальних досліджень, ідейно-філософська суть якої пізніше отримала назву "критичної теорії суспільства", була спрямована на виявлення в тодішньому капіталістичному суспільстві тих соціокультурних причин, що зумовлювали виникнення та суспільне поширення соціальних явищ як виразно неґативних щодо належного влаштування співжиття людей. Соціально-теоретичною основою для критики франкфуртських філософів культурних форм капіталістичного суспільства були твори Карла Маркса, публікація котрих (тих, що раніше не були видані) розпочалась у 20-ті рр. Крититичний напад молодих філософів-неомарксистів, передусім Горкгаймера та Адорно, первинно був спрямований на попередню традицію європейської філософії як на таке теоретичне знання, котре, на їхнє переконання, позитивно не визначало історичний рух сукупної практики європейських суспільств.

1. У першому номері "Часопису соціальних досліджень", друкованому органі Інституту соціальних досліджень, що вперше вийшов у світ

1932 р., Горкгаймер опублікував свою роботу "Історя та психологія", текст якої він зачитав того ж року в Кантовому співтоваристві Франкфурта-на-Майні. У цьому творі Горкгаймер виклав суть свого розуміння людської психіки як засадничого чинника історичного процесу, убачаючи її також і чинником упливу на об'єктивне розуміння суті історичного процесу. Дану роботу Горкгаймера можна зрозуміти як відповідь на попередню статтю Маркузе "Про конкретну філософію" (1929), який із запізненням залучається до співпраці з "Часописом соціальних досліджень" – Маркузевий твір "Боротьба проти лібералізму в тоталітарному сприйнятті" в названому часопису був опублікований лише 1934 р. Маркузе у статті "Про конкретну філософію", передусім намагаючись на теоретичному рівні виконати Марксову настанову щодо обов'язкової єдності теорії та практики, й залучаючи до її виконання понятійно-категоріальний апарат фундаментальної онтології М. Гайдеґера та деякі елементи її ідейної суті, експлікував своє бачення необхідного процесу конкретизації філософії. Цей процес, за Маркузе, мав би відбуватись через соціальне здійснення телеологічного змісту філософування як коґнітивної діяльності людини, що мало б вигляд наповнення конкретним сенсом безпосереднього буття людини. Результатом останнього мало б постати особисте розуміння людини своєї діяльнісної ролі у просторі соціального буття. Відтак, саме в межах соціального буття мусила відбутись єдність коґнітивної та матеріально-перетворювальної діяльності людини як ідейне втілення названої Марксової настанови. Статус конкретного філософування Маркузе надав філософії, яка "виникає історично", тобто такій, котра вирішує проблеми існування окремої людини, що наявне в межах конкретної історичної ситуації [Marcuse Herbert. Über konkrete Philosophie / Schriften, Bd.1. – Fr. am M.: Suhrkamp,1978, – S. 385-406.].

2. Смисловою основою Горкгаймерового твору "Історія та психологія" був інший припис Маркса, а саме – соціальне здійснення та історичне зняття філософії як неактуального знання ("До критики Геґелевої філософії права"). Останнє стає можливим через його радикальну критику, що, за Марксом, є засадничим елементом практичного здійснення революційної теорії. Об'єктом своєї критики Горкгаймер обрав сцієнтичну суть тодішнього теоретичного знання, представленого зокрема соціальною, економічною та гуманітарними науками. Скасувавши як ідейну дієвість фундаментальної онтології Гайдеґера щодо об'єктивного осягнення суті історичного процесу, так й ідеалістичне розуміння Геґеля мети історичного руху об'єктивного духу, Горкгаймер виокремив особливе значення щодо історичного поступу ірраціональних людських прагнень та пристрастей як природних чинників, що зумовлюють дієвість історичних перетворень. Підтримавши точку зору Марксової соціальної теорії на матеріальні потреби та інтереси людини як на дієві рушії історичного процесу, Горкгаймер, з іншого боку, вказав на такий її недолік як відсутність уваги щодо значущості ірраціональної складової людської природи. На його переконання, людська діяльність первинно не має

раціонального характеру, людина схильна до ірраціональних учинків, зумовлених зокрема і природним прагненням здобути особисту свободу. Відтак, на його думку, психологія як наука, що досліджує людське несвідоме, має долучитись до історичної науки, аби надати об'єктивне розуміння суті історії. Відкинувши "вульгарний сенс" поняття маси, Горкгаймер запропонував спрямувати теоретичний інтерес соціальної психології на дослідження місця та соціальної ролі окремої людини в межах певних зібрань. Як умову соціальної інтеґрації людей у цих зібраннях Горкгаймер визначив спільність їхньої культури, продуцентом якої, на його переконання, був людський дух. Тобто така субстанційна складова людської природи, що соціально здійснюється властивим чинником історичного процесу, діалектично поєднуючи результатами своєї діяльності різні історичні часи. За Горкгаймером, з такої позиції людський дух як першорушій історії мусив позбутись ознак, характерних ідеалістичному розумінню його суті. Істинне розуміння людського духу вможливлюється через розуміння єдності внутрішніх причин, що зумовлюють людську діяльність, із її результатами як надбанням спільної культури людей [Horkheimer Max. Geschichte und Psychologie / Zeitschrift für Sozialforschung, Jahrgang 1. – München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 1980. – S. 125 – 144.].

Ідейно залучений до неомарксистської критики тієї філософії, що заводить на манівці людське розуміння соціального буття, Адорно у творі "Ідея природної історії" (1932) продовжив критику філософії Е. Гусерля та М. Гайдеґера, яку він розпочав у попередній роботі "Актуальність філософії" (1931) (крізь призму вимоги про актуальність філософії для суспільства також він проаналізував основні ідеї ідеалістичної філософії, некантіанства, позитивізму й філософії життя) [Adorno, Theodor W. Die Aktualität der Philosophie / Philosophische Frühschriften, Gesammelte Schriften, Bd. 1. – Fr. am M. : Suhrkamp, 1990. – S. 325-344]. Додавши до своєї критики цієї філософії ще й роботи М. Шелера, Адорно назвав цю філософію ідейним утіленням "суспільного примирення" й визначив її "історичною філософією", що можна зрозуміти як теорію, котра ідейно дійсна лише в межах окремого історичного часу. Запропонувавши вбачати людську історію "різновидом людських дій", що призводить до соціокультурного становлення, Адорно вказав на те, що уплив цієї філософії відбувається у вигляді втручання "фатально влаштованого, удаваного сенсу" в історичний процес. Одним із результатів даного втручання поставало затримка "диференціації світу на природу та буття духу або на природу та історію духу". А відтак, на його переконання, ця затримка мусить бути знятою і на її місці має постати питання про "конкретну єдність природи та історії". Проблему цієї буттєвої єдності Адорно вирішив спираючись на використання Ґ. Лукачем та В. Беньяміном однієї з категорій філософії життя, а саме – поняття другої природи людини, що надало йому можливість надалі вести мову про природну історію. За Адорно, це поняття в категоріальній площині має постати духовною антитезою зовнішньому світові, продуценту "першої природи",

що є чинником уречевлення людини. Проаналізувавши позиції Лукача та Беньяміна щодо їхнього розуміння суті "другої природи", Адорно запропонував її вбачати чинником (який історично виникає) саморозуміння людини [Adorno, Theodor W. Die Aktualität der Philosophie / Philosophische Frühschriften, Gesammelte Schriften, Bd. 1. – Fr. am M. : Suhrkamp, 1990. – S. 325-344]. Згідно з Адорно, вирішувати проблему буттєвої єдності зовнішньої та внутрішньої природи має оновлене філософське знання, що здатне тлумачити значущість для соціокультурного та історичного поступу другої природи людини, сутнісного чинника коґнітивної активізації людини, що є засадничою умовою соціально-історичних змін.

Висновок. На переконання франкфуртських філософів, попередня теоретична традиція неґативно далась взнаки адекватному розумінню людини самої себе, свого місця у просторі соціальної практики та власної ролі стосовно соціально-історичних змін. Ідейною альтернативою такій філософії, яка виникла історично, вони визначили нову теорію, яка здатна надавати людини таке розуміння її дуалістичної природи, визначальним компонентом якої є сутнісний чинник, що зумовлює соціокультурні перетворення та історичні зміни. Для молодих філософів-неомарсистів таким сутнісним елементом природи людини був її дух – ознака культурної єдності людини із соціальним буттям, а також й ідейна умова, що вможливлює визначати цю філософію актуальним знанням для суспільства, як утілення емансипаційної теорії.

А. О. Гливка, асп., КНУТШ, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЕФЕКТИНВІСТЬ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБЄДНАННЯ ГРОМАД ЯК КРОКУ ДО РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Станом на сьогодні в контексті питання укрупнення територіальних громад як необхідної умови підвищення ефективності місцевого самоврядування точаться активні наукові дискусії. Варто акцентувати увагу на тому, що відсутність рішучих дій з метою трансформації та переосмислення місцевого самоврядування призводить до гальмування процесів розвитку територіальних громад, неспроможності їх вирішувати питання місцевого значення, а відповідно виливається у абсолютну неефективність місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства. На нашу думку, реальні зміни та реформування місцевого самоврядування відповідно до викликів сьогодення можливі виключно шляхом розвитку концепції "спроможних" громад, які дійсно зможуть виконувати функції суб'єктів місцевого самоврядування.

1. Ми вважаємо, що Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" не вирішене принципове питання "спроможності" громад. Так, принцип добровільності об'єднання громад, передбачений у ст. 2 даного Закону не забезпечує якість, оперативність та ефек-